

Dječji jezik i jezični priručnici za djecu

Sažetak

U radu se analiziraju postojeći i planirani priručnici namijenjeni djeci u prva četiri razreda osnovne škole koji su izrađeni ili se izrađuju u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje. U njemu je izrađen Prvi školski rječnik hrvatskoga jezika namijenjen učenicima od prvoga do drugoga (eventualno trećega) razreda osnovne škole. Trenutačno se dovršava Mali školski pravopis namijenjen učenicima od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole. Postoje i planovi za izradbu male gramatike i maloga rječnika najčešćih pogrešaka te pokretanje jezičnoga časopisa za učenike osnovne škole. Pri izradbi takvih priručnika polazište su udžbenici i lektirna djela za učenike te dobi, ali i radovi u kojima se proučava dječji jezik. Pri izradbi takvih priručnika svakako treba voditi računa o dvosmjernome utjecaju: 1. o tome da ti priručnici moraju biti metodički prilagođeni djeci i njihovim interesima i znanju te njihovu jeziku i 2. o tome da je svrha takvih priručnika povećati dječje jezično znanje i kompetencije te pripremiti djecu za služenje jezičnim priručnicima u kasnijoj dobi. Pri izradbi takvih priručnika treba katkad odstupiti od nekih leksikografskih načela, ali treba imati na umu da priručnici moraju biti usklađeni s jezičnim priručnicima namijenjenim starijim učenicima i odraslima te s normama hrvatskoga jezika na svim razinama.

Ključne riječi: početno učenje jezika, hrvatski jezik, pravopis, rječnik, gramatika, savjetnik

Uvod

Nastavnim planom i programom u okviru poučavanja hrvatskoga jezika u sva je četiri razreda osnovne škole predviđeno i nastavno područje *jezik*. Određeno je koje se teme obrađuju unutar toga područja i one opisuju fond jezičnoga znanja koji se stječe u prve četiri godine osnovnoškolskoga obrazovanja. O tome fondu treba voditi računa pri izradbi svakoga jezičnoga priručnika namijenjenoga učenicima te dobi i to smo pažljivo činili i pri izradbi *Prvoga školskog rječnika hrvatskoga jezika* i pri izradbi *Maloga školskog pravopisa*.

Već od prvoga razreda osnovne škole učenici se u udžbenicima hrvatskoga jezika susreću s različitim jezičnim i pravopisnim pravilima. Iz udžbenika ostalih predmeta usvajaju nove riječi i izraze s kojima je također često povezan i koji jezični i pravopisni problem (npr. pisanje riječi *dijeljenje*, *zadatci*, *djeljiv* te imena mjesta, država, rijeka). Također se susreću i s nazivima svojih školskih predmeta i izvannastavnih aktivnosti (npr. *učenička zadruga*, *lutkarska skupina*, *zbor učenika razredne nastave*) (Mihaljević, 2014) te problemom kako ih zapisati. Posebno se i u lektirnim djelima učenici susreću s novim riječima i izrazima. Za odrasle korisnike hrvatskoga jezika te učenike starije dobi postoji niz temeljnih jezičnih priručnika hrvatskoga jezika kojima su autori zaposlenici Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje: pravopis (Jozić i dr., 2013.), gramatika (Hudeček, Mihaljević, 2013.), rječnik (Birtić i dr., 2012), savjetnik (Hudeček, Mihaljević, Vukojević (izvr. ur.), 1999.), ali i zbirke jezičnih savjeta na portalu savjetnik.ihjj.hr i u knjigama (Hudeček, Mihaljević, Vukojević, 2010.) te znanstveno-popularni časopis *Hrvatski jezik*, u kojemu se, među ostalim, posebna pozornost pridaje temama povezanim s nastavom hrvatskoga jezika. To je potaknulo ideju da se i za djecu najmlađe školske dobi izrade odgovarajući jezični priručnici. Priručnik na kojemu se trenutačno rad privodi kraju (*Mali školski pravopis*) slijedi rješenja *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, koji je 2013. godine dobio preporuku Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za uporabu u školama. S tim su pravopisom od školske godine 2014./2015. usklađeni školski udžbenici te u

skladu s njim sastavljeni testovi za državnu maturu. *Mali školski pravopis* svojim je metodičkim pristupom, navođenjem samo preporučenih rješenja i izborom korpusa te abecedarija prilagođen najmlađim korisnicima.

U radu će se pokazati kako su zadovoljena dva temeljna zahtjeva koji se postavljaju za osnovne jezične priručnike namijenjene učenicima mlađe školske dobi:

1. ti priručnici moraju biti prilagođeni učenicima, njihovim interesima i znanju te njihovu jeziku

To se ne ogleda samo u izboru i prikazivanju građe, prilagodbi leksikografskih načela dobi i sposobnosti učenika, nego i u ilustracijama koje moraju biti u funkciji usvajanja jezičnoga gradiva. Stoga i tomu u ovome radu posvećujemo posebnu pozornost.

2. ti priručnici moraju povećati dječje jezično znanje i kompetencije te pripremiti djecu za služenje jezičnim priručnicima u kasnijoj dobi

Pravila i normativni savjeti u tim priručnicima moraju biti usklađeni s priručnicima za djecu starije dobi te za odrasle i s normama hrvatskoga jezika. To je načelo provedeno i u *Prvome školskom rječniku hrvatskoga jezika* koji svojim rješenjima slijedi *Školski rječnik hrvatskoga jezika* koji se izrađivao usporedno s njim.

Metodologija

U radu se polazi od osnovne tvrdnje da je rano učenje hrvatskoga jezika interdisciplinarno područje psihologije, pedagogije i lingvistike (Bežen, 2008, str. 11–16). „Proces usvajanja materinskoga jezika, iako ponajprije lingvistički određen, nije samo jezična nego i psihokognitivna i sociokulturološka sastavnica čovjekova razvoja. Riječ je o intelektualnome procesu kojim se, upravo zbog njegove složenosti, bave različite znanstvene discipline, ponajprije lingvistika, ali i psihologija, sociolingvistika, metodika, pedagogija i dr.” (Pavličević, 2008, str. 166). Stoga se uzimaju u obzir psihološke spoznaje o psihomotoričkim sposobnostima djeteta u dobi od 6 do 10 godina. Posebno se pri analizi ilustracija uzimaju u obzir specifičnosti dječje vizualne percepcije:

1. pokreti su očiju djeteta sporiji

2. vizualno je polje u djece uže

3. djeca mogu opažati manji broj detalja, ne opažaju pravilno složene prostorne odnose. (Kuharić, 2008, str. 82).

Također se uzima u obzir jasno određeni cilj analiziranih priručnika, a to je ovladavanje hrvatskim standardnim jezikom i postizanje jezične kompetencije odrasloga govornika: „U dječjem usvajanju jezika postoji nekoliko razvojnih stupnjeva, a krajnji je cilj jezičnoga razvoja postići jezičnu kompetenciju odrasloga izvornoga govornika. Ovladavanje standardnim jezikom najviši je stupanj jezične kompetencije svakoga izvornoga govornika jer se njime mogu ispuniti sve komunikacijske potrebe i jedini je idiom podložan svjesnu normiranju, a time i određivanju otklona od norme. „ (Kuvač, Cvikić, 2005, str. 275). Jezična kompetencija odrasloga govornika provjerava se na ispitima državne mature, a autorice rada autorice su i priručnika *Hrvatski na maturi* dostupnoga i na mrežnim stranicama matura.ihjj.hr.

Da bismo pokazali kako postojeći i planirani normativni priručnici mogu pomoći u ovladavanju standardnim jezikom, analizirat ćemo:

1. prilagodbu jezične građe učenicima od 6 do 10 godina

2. odnos ilustracija i usvajanja jezičnih kompetencija.

Pri analizi ilustracija polazi se od činjenice da su mjerila za vrednovanje likovnosti udžbenika prikladnost, temeljitost, koherentnost, metodičnost i jedinstvenost. Slika mora biti plošna, jednostavna, jasna, čistih odnosa boja, bez mnoštva nijansi, bez obilja detalja, i perspektivnih projekcija prostora. Mora biti svedena na bitno. (Kuharić 2008, str. 82)

U radu se iscrpno prikazuju kako i koliko su ti ciljevi ostvaruju u *Prvome školskom rječniku* koji je izrađen u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje i objavljen 2008. godine. O

tome su rječniku objavljeni i radovi (Brozović Rončević, Hudeček, Mihaljević, 2008, Hudeček, Mihaljević, 2008.). Iskustvo rada na tome rječniku bilo je korisno i kao polazište za rad na *Malome školskom pravopisu*. Taj je rječnik poslužio i kao kontrolni korpus za *Mali školski pravopis* koji se upravo izrađuje u Institutu. Na kraju će se ukratko analizirati i planirani budući priručnici.

Rezultati

Prvi školski rječnik hrvatskoga jezika

Prvi školski rječnik hrvatskoga jezika, koji je izrađen u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje i objavljen 2008. godine (autorice ovoga rada urednice su toga rječnika), namijenjen je učenicima najmlađe dobi, tj. učenicima prvoga i drugoga (te eventualno trećega) razreda osnovne škole. *Rječnik* je normativni i sadržava 2700 natuknica. Njegova se normativnost očituje u prvome redu u izboru natuknica. Jedan je od njegovih ciljeva osvijestiti normativne odnose među riječima te poučiti da ako se isti pojam označuje dvjema riječima, odnos među riječima može biti s normativnoga aspekta ravnopravan ili neravnopravan, pa se s jedne riječi upućuje na drugu.

Toj smo dobi prilagođivali i način upućivanja. Umjesto da upotrebljavamo djeci teže razumljive uputnice, na (s normativnoga gledišta) bolju riječ upućivali smo rečenicom *Bolje je reći...* Riječ na koju se upućuje (ili izraz na koji se upućuje) ima istu definiciju kao riječ s koje se upućuje.

U rječniku se nalaze i dodatni elementi koji ovaj rječnik čine posebno primjerenim djeci te dobi: mape i ilustracije, a na DVD-u i zvukovi (glasanje životinja, zvuk instrumenata) i igre te izgovor svih riječi.

Abecedarij se najvećim dijelom temelji na udžbenicima za prva dva razreda (te djelomično i za treći razred) te na Hrvatskome nacionalnom obrazovnom standardu (HNOS-u). Pri radu na tome rječniku autori i urednici morali su, uzimajući u obzir dob učenika kojima je rječnik namijenjen, preispitati postojeća leksikografska načela i katkad od njih odstupiti kako bi rječnik bio primjeren korisniku određene dobi, tj. njegovim razvojnim i kognitivnim sposobnostima. Odnos prema leksikografskim načelima i odstupanja od njih u tome rječniku proizlaze iz temeljne namjene i zadataka rječnika:

1. Rječnik ima jedinstvenu strukturu rječničkoga članka. Svaki se rječnički članak sastoji od natuknice, gramatičkoga bloka, koji kao i u svakome rječniku ovisi o vrsti riječi, definicije, primjera (budući da se donose prototipni primjeri, oni se ne donose kod svih riječi) i ilustracije. Sve se natuknice nisu mogle ilustrirati (npr. apstraktni pojmovi), ali se težilo što dosljednijem ilustriranju natuknica.

2. Gramatički blok ima jedinstvenu strukturu za svaku vrstu riječi. Zbog dobi učenika gramatički su podatci reducirani.

3. Natuknice nisu mogle biti naglašene jer djeca te dobi ne znaju čitati naglaske. Međutim, rječnik prati DVD na kojemu se nalazi pravilan izgovor svih natuknica.

4. Od načela da je svaka riječ posebna natuknica odstupilo se u mocijskim parovima i vidskim parnjacima.

5. Sve su imenice definirane s pomoću nadređenoga pojma (npr. *Bicikl* je vozilo...; *Bijes* je stanje...; *Beton* je gradivo...; *Hladnjak* je kućanski uređaj...).

6. Definicije pojedinih gramatičkih skupina oblikovane su na isti način. Pri strukturiranju definicija odustalo se od uobičajene leksikografske prakse da definicija ne bude potpuna rečenica jer se rečenična struktura definicije činila primjerenija dobi učenika. U definiciji se ponavlja riječ iz natuknice te za svaku vrstu riječi uvodi drukčijom formulom. Sastavni je dio definicije svakoga naziva povezivanje s njegovim hiperonimom i razlučivanje od njegovih kohiponima.

Gdje god smo smatrali da definicija nije u sukobu s osnovnom dječjom predodžbom o određenome pojmu, definicije smo usustavljivali (npr. pri definiranju dana u tjednu, brojeva, godišnjih doba itd.). Ako smo smatrali da bi usustavljena definicija bila u sukobu s prototipnom predodžbom o pojmu kakvu imaju učenici prvih dvaju razreda, uspostavljali smo je u skladu s tom prototipnom predodžbom. Tako smo npr. uspostavili definicije za životinje.

ponedjeljak

Ponedjeljak je prvi dan u tjednu, dan između nedjelje i utorka.

utorak

Utorak je drugi dan u tjednu, dan između ponedjeljka i srijede.

srijeda

Srijeda je treći dan u tjednu, dan između utorka i četvrtka.

četvrtak

Četvrtak je četvrti dan u tjednu, dan između srijede i petka.

petak

Petak je peti dan u tjednu, dan između četvrtka i subote.

subota

Subota je šesti dan u tjednu, dan između petka i nedjelje.

nedjelja

Nedjelja je sedmi dan u tjednu, dan između subote i ponedjeljka.

životinja, životinje

Životinja je svako biće osim čovjeka koje uzima hranu i kreće se.

♦ *Divlje životinje* su one životinje koje žive slobodno u prirodi, koje nisu pripitomljene.

divlja patka; divlja svinja

♦ *Domaće životinje* su one životinje koje su pripitomljene i služe za rad, čuvanje kuće ili hranu.

magarac, magarci

Magarac je domaća životinja koja ima duge uši, duge tanke noge i kopita. Služi za nošenje tereta.

Magarac njače.

ovca, ovce

Ovca je domaća životinja koja se hrani travom, a uzgaja se radi vune, mlijeka i mesa.
Ovca bleji.

pas¹, psi

Pas je najstarija domaća životinja koja služi kao čuvar i kućni ljubimac te pomaže u lovu.

Pas laje.

svinja, svinje

Svinja je domaća životinja koja se uzgaja radi mesa, masti i kože.

Svinja grokće.

Pri obradbi naziva pojavili su se ovi problemi:

- kako uspostaviti znanstveno točnu definiciju prihvatljivu i razumljivu učeniku te dobi
- kako što dosljednije provesti načelo da se nazivi upotrijebljeni u definiciji u rječniku pojavljuju kao samostalne natuknice
- kako pridonijeti usustavljanju znanja, tj. osvješćivanju hiperonimijskih i hiponimijskih odnosa među nazivima
- kako staviti sliku koja je nužna u priručnicima za korisnike te dobi u funkciju povećanja jezičnoga znanja. (Hudeček, Mihaljević, 2008.)

Pri izradbi rječnika naišli smo i na mnoge druge poteškoće pri pokušaju da se leksikografska načela dosljedno provedu. Od nekih se općih leksikografskih načela moralo odstupiti. I to se međutim činilo sustavno, pa se može kazati da su uspostavljena nova načela

koja su primjerena za rječnik namijenjen korisnicima te dobi (Brozović Rončević, Hudeček, Mihaljević, 2008.)

S obzirom na to da je riječ o učenicima najmlađe dobi, hijerarhijski se odnosi uspostavljaju i posve eksplicitno, tj. uvođenjem tzv. mapa. Mape se nalaze uz hiperonime koji u rječniku imaju veći broj hiponima. U rječniku se nalaze ove mape: alat, bjelogorica, blagdani, boje, bolesti, brojevi, crnogorica, cvijeće, ćirilica, geometrijska tijela, geometrijski likovi, godišnja doba, glazbala, gmazovi, kontinenti, kuća, kukci, letjelice, mačke, namještaj, oborine, obroci, obuća, ocjene, odjeća, okus, oružje, osjetila, otvornici, perad, planeti Sunčeva sustava, plovila, povrće, praznici, nastavni predmeti, prostorije, prsti, ptice, ribe, računske radnje, rodbinski odnosi, slova, športaši, športovi, ljudsko tijelo, višekratnici, voće, vozila, zanimanja, zatvornici, zimnica, životinje. Mape sadržavaju slike s potpisima. Nastojali smo u mape unijeti sve podređene pojmove (nazive) koji se pojavljuju u rječniku. U elektroničkome izdanju rječnika svi su potpisi u mapama i svi hiperonimi u definicijama povezani poveznicama te učenik može prelaziti iz mape u kojoj je definiran hiperonim na definiciju svakoga njegova hiponima, a također i iz definicije svakoga hiponima u mapu koja se nalazi pod nazivom koji je njegov hiperonim i u kojoj se nalaze njegovi kohiponimi.

Pri radu na *Prvome školskom rječniku hrvatskoga jezika* pridržavali smo se leksikografskih načela u onoj mjeri za koju smo procijenili da je to primjereno korisniku. Odstupanja su uvjetovana činjenicom da je rječnik namijenjen učenicima te smatramo da bi se trebala uspostaviti jasna leksikografska načela za školske rječnike koja će se temeljiti na učeničkim spoznajnim mogućnostima, jezičnim znanjima i sposobnostima prihvaćanja rječnički strukturirane građe. S druge strane, nastojali smo ne iznevjeriti u potpunosti nijedno načelo, a u tome nam je uvelike pomogla činjenica da je rječnik ilustriran, da u njemu postoje mape koje jasno pokazuju hiponimijsko-hiperonimijske odnose te da uz rječnik postoji i DVD na kojemu se može čuti izgovor riječi, s pomoću kojega se rječnik može pretraživati itd.

Ilustracije u *Prvome školskom rječniku*

Ilustracije su važan dio priručnika namijenjenoga djeci. U idealnome slučaju ilustrator i jezikoslovac trebali bi tijesno surađivati te slike ne bi trebale biti samo dopadljive, nego bi se njima također trebao prenositi jezični sadržaj i semantički odnosi (istoznačnost, suprotnost, istorednost). To je donekle i ostvareno u *Prvome školskom rječniku hrvatskoga jezika*, a nadamo se da će takva i bolja suradnja biti ostvarena i pri ilustriranju ostalih normativnih priručnika.

Temeljnih načela koja se odnose na likovno oblikovanje priručnika namijenjenih početnome čitanju i pisanju (prikadnost, temeljitost, koherentnost, metodičnost i jedinstvenost te vođenje računa o specifičnostima dječje vizualne percepcije – opširnije je o tome već bilo riječi u tekstu) pridržavali smo pri izradbi *Prvoga školskog rječnika hrvatskoga jezika*, a pridržavamo ih se i pri izradbi *Maloga školskog pravopisa*.

Pri izradbi *Prvoga školskog rječnika hrvatskoga jezika* donijeli smo i neka načela za njegovo ilustriranje. Neka su od tih načela primijenjena u tome rječniku, a neka zbog tehničkih razloga i kratkoga roka u kojemu je rječnik trebalo ilustrirati nije bilo moguće provesti. Donosimo ih ovdje u cijelosti.

1. Ilustracija može imati veliku ulogu u učenikovu razumijevanju odnosa među pojmovima i riječima (antonimnoga i sinonimnoga odnosa, odnosa među hiponimima i hiperonimima, kohiponimnoga i meronimnoga odnosa). Na usporediv bi način stoga trebalo ilustrirati:

a) natuknice koje označuju strane svijeta (*istok, zapad, sjever i jug*), godišnja doba, dane u tjednu

b) natuknice *lijevi i desni, dan i noć*

c) natuknice koje označuju boje (*crveno, zeleno, plavo...*), npr. slikom djevojčice koja ima haljinu različitih boja

d) natuknice koje označuju dijelove cjeline (*polovina, trećina, četvrtina...*), npr. s pomoću kruga na kojemu je uvijek na isti način označen dio

e) natuknice koje označuju antonimne usmjerene glagole i imenice – sličnim slikama koje pokazuju različitu usmjerenost; npr. natuknice *odlazak – dolazak, otići – doći, popeti se – sići, sletjeti – uzletjeti, obuti – izuti, svući – obući*

f) natuknice koje označuju prostorne odnose, npr. *gore – dolje, naprijed – nazad* i odnose *veliki – mali* (deminutiv i augmentativ – s istim likovima i predmetima koji se razlikuju veličinom)

g) natuknice u kojima se nalaze semantički povezani glagoli, npr. *piti i jesti, skakati, hodati, trčati*

h) natuknice *sekunda, minuta, sat* ilustrirati npr. slikom digitalnoga sata sa zaokruženim odgovarajućim znamenkama

i) natuknice kojima su označeni pravi sinonimi (riječi definirane istom definicijom) treba ilustrirati istom slikom.

2. Ilustracije mogu biti od velike pomoći i u razumijevanju nepunoznačnih riječi, tj. riječi koje tvore zatvorene gramatičke skupine riječi te bi na usporediv način trebalo ilustrirati npr.:

a) sve natuknice u kojima su prijedlozi, tj. sve odnose koji se iskazuju prijedlozima

b) sve zamjenice (npr. s istim likovima)

c) sve brojeve

d) sve brojevne riječi.

3. Ilustracije mogu u velikoj mjeri pridonijeti učenikovu razumijevanju normativnih odnosa u jeziku, npr. kad se s riječi upućuje na bolju riječ, natuknicu s koje se upućuje ne treba ilustrirati (npr. ne ilustrirati *džungla*, nego *prašuma*).

4. Ilustracije mogu pridonijeti razumijevanju meronimskih odnosa, npr. tako da se na slici jasno strelicom uputi na dio ilustracije kojim se prikazuje natuknica. Primjerice, ako je natuknica *balkon* ilustrirana s pomoću slike kuće s balkonom, na balkon treba pokazati strelicom. Bilo bi također korisno istu sliku upotrijebiti i za npr. *krov, prozor, vrata*. Dio treba uvijek označiti na isti način (ne npr. katkad strelicom, katkad zaokruživanjem).

5. Osim navedenoga, pri ilustriranju rječnika namijenjenoga učenicima mlađe dobi trebalo bi također voditi računa o tome da:

a) ilustracija treba prikazati ono značenje koje se nalazi u tekstu, a ne značenje koje riječ ima, ali nije obrađeno u rječniku; npr. natuknica *gusjenica* ne treba biti ilustrirana gusjenicom traktora ako se to značenje ne spominje u leksikografskome članku

b) ilustracija treba biti što jasnija, ne smije uz dvije neistoznačne riječi biti gotovo ista; npr. ilustracija uz natuknicu *pijesak* mora se bitno razlikovati od ilustracije uz natuknicu *pustinja*, ilustracija uz natuknice *bor* od ilustracije uz natuknicu *Božić*

c) ilustracija ne treba upućivati na pogrešno značenje, npr. uz *korak* ne treba biti nacrtan lik koji hoda jer korak nije proces – bolje je da u takvome slučaju nema ilustracije

d) ilustracija treba ilustrirati prototipno značenje u dječjoj svijesti, npr. uz glagol *sjesti* treba nacrtati čovjeka, a ne npr. psa (ili barem ne jedino psa)

e) ilustracija ne smije sadržavati ništa što bi moglo biti neprimjereno djeci te dobi ili uvredljivo, npr. uz natuknicu *čitati* nije primjerena ilustracija koja uključuje natpis: **TKO OVO ČITA JE BEDAK**, natuknice *grudi* ili *prsa* ne treba ilustrirati ženskim grudima

f) posebnu pozornost treba posvetiti mapama: pozornost se poklanja tomu da su i ilustracije naziva obuhvaćenih jednom mapom usustavljene (istim se tipom ilustracije ilustriraju npr. sve boje, zatim brojevi koji su uključeni u koju od računskih radnja – *djelitelj, djeljenik, pribrojnik, zbroj, umanjitelj, umanjenik, razlika, faktor*, nazivi *dvokratnik, trokratnik, četverokratnik* itd. do *višekratnik*, nazivi *polovica, trećina, četvrtina, petina* itd.); tako je uz

natuknicu **dijeljenje**, koja je u *Prvome školskom rječniku definirana* definirana ovako: *Dijeljenje* je osnovna računska radnja kojom se utvrđuje koliko je puta koji broj sadržan u kojemu drugom broju., dana ilustracija: $10 : 2 = 5$; uz natuknicu **djelitelj**, koja je definirana: *Djelitelj* je broj kojim se dijeli koji drugi broj u računskoj radnji dijeljenja., dana je ilustracija $10 : 2 = 5$, u kojoj je strelicom označen broj 2; uz natuknicu **djeljenik**, koja je definirana: *Djeljenik* je broj koji se dijeli kojim drugim brojem u računskoj radnji dijeljenja., također je dana ilustracija $10 : 2 = 5$, u kojoj je strelicom označen broj 10

g) ilustracije podređenih naziva u mapama i ilustracije uz te nazive kao rječničke natuknice trebaju biti iste.

Zaključak o Prvome školskom rječniku

Temeljem rada na *Prvome školskom rječniku hrvatskoga jezika* uočili smo da načela obradbe treba prilagoditi dobnoj skupini korisnika i njihovu pretpostavljenomu znanju (pretpostavlja se na temelju školskih programa i udžbenika), posvetiti osobitu pozornost izravnome i neizravnome prenošenju jasnih obavijesti o odnosima među riječima, pri čemu ilustracije imaju veoma važnu ulogu. Upravo smo zbog toga usporedno s načelima za obradbu rječnika, koja smo proveli u cijelosti, uspostavili i načela za njegovo ilustriranje, koja zbog vremenskoga ograničenja i tehničkih okolnosti nije bilo moguće provesti u potpunosti, ali su ona ipak dijelom provedena. Zaključili smo također, a taj se zaključak potvrdio i pri izradbi drugoga priručnika namijenjena djeci, *Maloga školskog pravopisa*, da bi velika pomoć pri izradbi normativnih dječjih priručnika bilo postojanje ovjerena popisa riječi kojima učenik mora ovladati u početnome školskom obrazovanju (*Primary spelling inventory, Elementary spelling inventory*). U *Rječniku* smo također razvili i ilustracijama podržan sustav normativnoga upućivanja primjeren učenicima dobi kojoj je rječnik namijenjen. Smatramo da bi problem odnosa dječjega jezika i hrvatskoga standardnog jezika trebalo iscrpnije obraditi i istražiti. „Pred jezikoslovcima je još niz pitanja vremenu (kada?) i načinu (kako?) usvajanja pojedinih sastavnica (što?) hrvatskoga jezika i njihovim obilježjima. Do odgovora možemo doći raščlambom korpusa dječjega jezika, nastalog snimanjem spontanoga dječjega govora ili provođenjem unaprijed osmišljenih ciljanih ispitivanja. U dječjem usvajanju jezika postoji nekoliko razvojnih stupnjeva, a krajnji je cilj jezičnoga razvoja postići jezičnu kompetenciju odrasluga izvornoga govornika.” (Kuvač, Cvikić, 2005, str. 275)

Mali školski pravopis

Mali školski pravopis pripada u skupinu posebnih pravopisa, tj. pravopisa koji proširuju pravopisna pravila u skladu s potrebama struke ili područja (takav je *Religijski pravopis* koji se također izrađuje u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje) ili ih prilagođuju metajezikom i metodologijom njihova iznošenja dobnoj skupini (takav je *Mali školski pravopis*) ili se opširnije bave pojedinim pravopisnim problemom (takav je pravopisno-rječnički priručnik *Rječnik velikoga i maloga početnoga slova*, koji se također izrađuje u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje).

Mali školski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje sastoji se od pravopisnih pravila i pravopisnoga rječnika. U prilogu će se nalaziti vježbe kojima će se (na posebnim listićima papira koje bi roditelj po potrebi mogao i kopirati i tako upotrijebiti za višestruko ponavljanje) uvježbavati svako pravopisno pravilo. Pravopisna pravila obuhvaćaju ona pravila koja su predviđena Nastavnim planom i programom u 1., 2., 3. i 4. razredu te je taj *Pravopis* prilagođen učenicima početnih razreda osnovne škole. Svrha je *Maloga školskog pravopisa* naučiti učenike nižih razreda osnovne škole jezičnomu razmišljanju i pripremiti ih za služenje *Hrvatskim pravopisom* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Objavlivanjem *Hrvatskoga pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 2013. godine te preporukom Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta od 31. srpnja 2013. godine,

kojom se preporučuje njegova uporaba u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske nastala je potreba prilagodbe sadržaja *Hrvatskoga pravopisa* IHJJ-a, koji je pisan za najširi krug govornika hrvatskoga jezika, najmlađim korisnicima, tj. učenicima od 1. do 4. razreda osnovnih škola u Republici Hrvatskoj, koji se u prvome razredu prvi put susreću s knjigom koja sadržava pravopisna pravila. Tu su potrebu na skupovima nastavnika i učitelja na kojima je predstavljen *Hrvatski pravopis* isticali sami nastavnici i učitelji. Rukopis *Maloga školskog pravopisa* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u obzir je uzeo sadržaje nastavnih predmeta od 1. do 4. razreda opisane i predviđene za poučavanje Nastavnim planom i programom za osnovnu školu, objavljenim 22. kolovoza 2013. godine.

Mali školski pravopis sastoji se od pravopisnih pravila i pravopisnoga rječnika. Pravopisna pravila prilagođena su dobi osnovnoškolaca u nižim razredima (od 6 do 10 godina), a u pravopisnome rječniku nalaze se pravopisno sporne riječi koje se nalaze u školskim udžbenicima te planovima i programima nastavnih predmeta. Pri izradbi abecedarija pojavio se i problem hoće li se u njega uvrstiti sve pravopisno sporne riječi pronađene u tome korpusu ili će se izostaviti one riječi koje se u nekim lekcijama pojavljuju najčešće u književnome ili pjesničkome tekstu, a nisu dijelom češćega leksika (*voćketina*, ime *Anne*, *čvorav*, *dosadnjačić* itd.) Predviđena je suradnja s ilustratorom koji bi na djeci prihvatljiv način učinio tekst vizualno i metodički prihvatljivijim, s osobitim obzirom na dob učenika.

Temeljni zadatci ovoga *Pravopisa* ovako su određeni:

1. *Mali školski pravopis* zamišljen je kao prvi susret učenika osnovne škole s pravopisom koji se temelji na svim pravopisnim rješenjima koja se nalaze u *Hrvatskome pravopisu* IHJJ-a odobrenomu za uporabu u osnovnoj školi (učenik se možda prije susretao s pojedinim pravopisnim pravilima ili s popisom pravopisno spornih riječi u udžbeniku, ali se nije susreo s cjelovitim priručnikom) i kao priprema za njegovo daljnje služenjem većim i cjelovitijim pravopisima u kasnijoj učeničkoj dobi.

2. Zadatak je *Pravopisa* da učeniku objasni pravopisna pravila koja se uče u nižim razredima osnovne škole te da ga uputi u sve pravopisno sporne riječi koje se pojavljuju u školskim udžbenicima i programima.

3. Zadatak je *Pravopisa* također da s pomoću jednostavnih i zabavnih vježba pomogne učeniku da uvježba pravopisna pravila i njima se služi u svim jezičnim situacijama s kojima se susreće.

4. Pravopisni rječnik trebao bi proširiti učenikov leksički fond, ali samo onim riječima s kojima se učenik susreće u lektirnim djelima ili u udžbenicima drugih predmeta; uz takve se riječi donosi i definicija ili objašnjenje.

5. *Pravopis* bi također trebao zabaviti učenika pa su zbog toga i predviđene zanimljive ilustracije. Ciljano se išlo na to da učenici pravopisna pravila uvježbavaju i usvajaju kroz zabavu i igru.

Pravila u Malome školskom pravopisu

Pravila u *Malome školskom pravopisu* jednostavna su i oprimjerena. Donosimo primjer pravila o pisanju imena mjesta i država.

Imena mjesta

Velikim se početnim slovom pišu imena gradova: *Dubrovnik, Jastrebarsko, Pariz, Split.*

Malim se početnim slovom pišu imena sela: *Podšpilje, Rastušje, Semeljci, Vidonje, Žminj.*

Ako ime grada ili sela ima više riječi, sve se riječi pišu velikim početnim slovom: *Beli Manastir, Bijeli Vir, Stari Mikanovci, Veliko Trgovišće.*

Malim se početnim slovom u imenima mjesta pišu samo *u, na, pri* i slično: *Sveti Petar u Šumi.*

Imena država

Velikim se početnim slovom pišu imena država: *Austrija, Finska, Francuska, Irska, Italija, Japan, Njemačka*.

Ako ime države ima više riječi, sve se riječi u imenu pišu velikim početnim slovom: *Republika Hrvatska, Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija*.

PAZI!

Europska unija nije država, pa se u tome imenu riječ *unija* piše malim početnim slovom.

Velikim se početnim slovom pišu i imena stanovnika gradova i država: *Dubrovčanin, Dubrovčanka, Finac, Finkinja, Hrvat, Hrvatica, Parižanin, Parižanka, Splitski, Splitska*.

Malim se početnim slovom pišu pridjevi izvedeni od imena gradova i država: *dubrovački, finski, hrvatski, pariški, splitski*.

Kao što se vidi u gornjemu primjeru, odabrani su jasni i jednostavni primjeri, a u okvirima se učenika upozorava na ono u čemu se često griješi. Metajezik je prilagođen dobi učenika, pa se npr. ne upotrebljavaju nazivi *prijedlog, etnik i ktetik*, nego pišemo *u, na, pri i slično, stanovnik mjesta, pridjev izveden od imena mjesta*.

Tekst je bogato opremljen jednostavnim tablicama kojima se naglašuju sustavni odnosi i pomaže učenicima da uoče pravilnosti:

PAZI!

	VELIKO SLOVO		MALO SLOVO
	ime	ime stanovnika	pridjev
mjesto	Zagreb	Zagrepanin, Zagrepanka	zagrebački
država	Hrvatska	Hrvat, Hrvatica	hrvatski
kontinent	Europa	Europljanin, Europljanka	europski
zemljopisno područje	Dalmacija	Dalminac, Dalminka	dalmatinski
otok	Brač	Bračanin, Bračanka	brački

Rječnik u *Malome školskom pravopisu*

U rječniku koji se donosi u *Malome školskom pravopisu* obuhvatili smo riječi koje se nalaze u pregledanome korpusu, a s kojima je povezan kakav pravopisni problem. Riječi koje su djeci slabije poznate objašnjavaju se, tj. u zagradama se donosi kratko značenje (npr. **advent** (vrijeme od četiri tjedana prije Božića), **beri-beri** (bolest)) ili primjer uporabe (npr. **adventski adventski vijenac**). Rječnik ima i normativnu sastavnicu (**aerodrom** Bolje je reći **zračna luka**). Katkad se uz natuknice donose kolokacije iako se može pretpostaviti da učenik zna što riječ znači, i to kad i druga riječ u čestoj kolokaciji ima kakav pravopisni problem (**anđeo anđeo čuvar, anđeo Gabrijel**). Uz natuknicu se donose oblici ako je s njima povezan kakav pravopisni problem (npr. **bdjeti** bdim i bdijem, bдио sam, bdjela sam, bdjet ću).

Vježbe u *Malome školskom pravopisu*

Važan su dio *Maloga školskog pravopisa* vježbe, koje kako bi bile primjerene dječjoj dobi u *Malome školskom pravopisu* nazivamo vježbice. One su sastavljene za svako poglavlje kako bi učenik mogao provježbati pravilo, a roditelji i učitelji provjeriti je li ga usvojio. Vježbe su često zamišljene kao zadatci umetanja, npr.:

Ispuni tablicu.

Francuz (čovjek)	francuz (kruh)
(čovjek)	talijan (kruh)
Đurđica (ime)	(cvijet)
(zvijezde)	lav (životinja)
Ivančica (ime)	(cvijet)
(žena)	japanka (obuča)
Mađarica (žena)	(kolač)
Mjesec (nebesko tijelo)	(razdoblje od 28 do 31 dana)
(praznik)	nova godina (godina koja dolazi)
Ovan (zvijezde)	(životinja)
Palčić (lik iz bajke)	(mali palac)

Čarobni napitak sve smanjuje. Pretvorit će *bombon* u *bombončić*...

bombon	bombončić
bor	
brežuljak	
brod	
češalj	
grm	

Popuni prazna mjesta u rečenicama.

Čovjek iz Hrvatske je Hrvat. Žena iz Hrvatske je Hrvatica. Čovjek iz Japana je _____.
Žena iz Japana je _____. Čovjek iz Kine je _____. Žena iz Kine je _____.

Predviđeni su i zadatci drugoga tipa, poput:

Napiši tako da upotrijebiš riječi umjesto kratica.

U 3. r. išao je šk. god. 2014./2015.

Ilustracije u *Malome školskom pravopisu*

Za *Mali školski pravopis* predviđena je suradnja s ilustratorom. Smatramo da postoje velike mogućnosti osmišljavanja ilustracija koje bi, osim što bi *Pravopis* učinile vizualno zanimljivijim i privlačnijim, pridonijele i bržemu i lakšemu usvajanju pravopisnih znanja. U *Pravopisu* bi se primjerice moglo:

1. voditi računa o tome da se ilustracija kojom je ilustriran primjer u pravilima ponovi i u rječniku

2. da se primjenom boja olakša pamćenje pravila: npr. podloga teksta ili polja u tablici u kojima je riječ o imenima voda (rijeke, jezera, mora) mogla bi biti plava

3. da se uz natuknice u rječniku donosi ilustracija koja prikazuje vrlo čestu kolokaciju (npr. *bacač kugle, skok uvis, sličiti majci*) te da se ispod ilustracije napiše ta kolokacija; time bi se obogatio učenikov rječnik i pridonijelo razvijanju svijesti o vezama riječi u jeziku; usput, učenik koji ne zna što neka kolokacija točno znači mogao bi to saznati iz sličice

4. veliku pozornost posvetiti vježbama dopumbenoga tipa koncipiranima tako da se na crtu treba umetnuti riječ koju prikazuje ilustracija (Kuharić 2008).

Pritom treba voditi računa o svim općim značajkama ilustracije u početnome učenju čitanja i pisanje navedenima u prethodnome tekstu (Kuharić 2008).

Zaključak o Malome školskom pravopisu hrvatskoga jezika

Kao i kad je riječ o *Prvome školskom rječniku hrvatskoga jezika*, nastojali smo napisati priručnik koji će u svemu biti primjeren korisnicima kojima je namijenjen. Uza sve navedeno, u vidu smo imali i neka osnovna pravila za početno poučavanje čitanja i pisanja, te smo se tih pravila nastojali pridržavati gdje je god to bilo primjenjivo:

1. Polazi se od stvarnih psihofizičkih mogućnosti te stečenoga znanja i iskustva svakoga učenika u vrijeme polaska u prvi razred.

2. Organizirano učenje slova/glasova te pisanja i čitanja utemeljeno je na suvremenim spoznajama razvojne psihologije, psihologije učenja i psiholingvistike o učenju i poučavanju govora i jezika.

3. Početno čitanje i pisanje zasniva se na povezanosti osnovnih jezičnih djelatnosti: slušanja, govorenja, čitanja i pisanja s krajnjom svrhom osposobljavanja djeteta za jezično komuniciranje.

4. Početno učenje glasova i slova funkcionalno je povezano s učenjem prvih gramatičkih struktura i početnim ulaženjem u jezik književnosti. Na ovome je stupnju teško razdvajati obrazovne i funkcionalne zadaće nastavnih jedinica, pa su one povezane u jedinstvenu cjelinu.

5. U poučavanju početnoga čitanja i pisanja na hrvatskome jeziku primjenjuju se provjereni sustavi strategija i metoda: globalni, analitički, sintetički, analitičko-sintetički i integrirani te s njima usklađeni metodički modeli, postupci i koraci.

6. Poučavanje (nastava) početnoga čitanja i pisanja strukturira se polazeći od reprezentativnih komunikacijskih uzoraka na osnovi kojih će učitelj stvaralački osmisлити sve ostale nastavne jedinice u okviru istoga uzorka.

7. Početno pisanje utemeljeno je na novim, standardiziranim školskim slovima koje je propisa *Hrvatski pravopis* u izdanju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, a koji je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta odobrilo 2013. godine kao jedini pravopisni školski standard.

8. Ovaj pristup osim nastave uključuje i brojne izvannastavne činitelje i aktivnosti (roditelji, izvannastavne aktivnosti i dr. usmjerene na uspjeh učenja) što mu daje šire značenje kompleksnoga metodičkog pristupa. (Bežen, Reberski, 2014, str. 8–9).

Također smo nastojale preuzeti i prilagoditi za pravopis hrvatskoga jezika i neka dodatna pravila:

1. Učenik treba slušati riječi i znati da je način kako se riječ piše povezan s time kako se riječ izgovara. Čitanje i pisanje povezani su procesi. Način izgovora i pisanje povezani su jer dolazi do pretvaranja glasova izgovorene riječi u slova pisane riječi.

2. Učenik prvo treba naučiti pisati riječi s kojima nije povezan nijedan pravopisni problem (takozvane lake riječi), a zatim one na koja se mogu primijeniti jednostavna pravopisna pravila te na kraju ostale.

3. Riječi se svrstavaju u skupine na koje se primjenjuje isto pravopisno pravilo. Posebno treba uvježbavati riječi u pisanju kojih se često griješi.

4. U početnome učenju pisanja treba izbjegavati riječi koje se mogu pisati na dva načina (zato u *Malome školskom pravopisu* donosimo samo preporučena rješenja iz *Hrvatskoga pravopisa*, a rijetka istovrijedna rješenja treba uvoditi u kasnijoj fazi učenja pravopisnih pravila te na njih posebno upozoriti)

5. Treba izbjegavati tematski povezane zadatke u kojima se nalaze pravopisno nepovezani problemi.

6. U početnoj fazi usvajanja pravopisnih pravila treba izbjegavati zadatke u kojima djeca vide pogrešno napisane riječi. Toga smo se načela pridržavali pri sastavljanju vježba.

7. Treba izbjegavati neučinkovite zadatke, npr. križaljke i igrice u kojima djeca gube jako mnogo vremena, a ne nauče mnogo. I toga smo se načela pridržavali pri sastavljanju vježba. (prema *Effective Spelling Instruction. Teaching Children How to Spell. Helping Students Develop Spelling Skills*).

Ostali normativni priručnici za djecu

Ukratko ćemo se osvrnuti na još dva priručnika koja se planiraju izraditi u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje, gramatiku i savjetnik namijenjene učenicima nižih razreda osnovne škole. Smatramo da bi u ranome poučavanju hrvatskoga standardnoga jezika takav niz priručnika bio nužan. „Želimo li olakšati učenje L2 i načiniti ga učinkovitim (pogotovo ako je L2 standardni idiom hrvatskoga jezika), međujezično polje valjalo bi smatrati lingvističkim potencijalom, dakle, poljem učenja jezika, koje će se zatvoriti ako ga pravodobno ne iskoristimo i postati polje izvora trajnih jezičnih pogrješka.“ (Pavličević-Franić, Dunja, 2006, str. 1).

Pri osmišljavanju tih priručnika polazimo od načela da rječnik, pravopis, gramatika i savjetnik moraju biti sukladni (i koncepcijski i sadržajno i likovno, koliko to dopušta činjenica da je ipak riječ o različitim priručnicima). Kako i za *Pravopis*, i za gramatiku bi se iz Nastavnoga plana i programa odabrala ona gramatička pravila koja učenici te dobi uče. Gramatika bi trebala biti nadasve jednostavna, pisana razumljivim jezikom te svakako uključivati mali pojmovnik kako bi svaki učenik mogao razumjeti što koji naziv znači.

Mali bi jezični savjetnik bio iznimno korisno pomagalo koje bi od samoga početka učenja hrvatskoga (standardnog) jezika omogućivalo da se učenike upozna s najčešćim pogreškama koje čine i da se već u toj dobi osvijesti činjenica da hrvatskome standardnom jeziku ne pripada sve što pripada hrvatskomu jeziku uopće. U početnim razredima osnovne škole takvi bi savjetnici mogli imati i samo nekoliko stranica i baviti se zaista jednostavnim problemima (*s/sa* i slično).

U Institutu za hrvatski jezik planiramo pokrenuti i mali jezični znanstveno-popularni časopis namijenjen učenicima osnovnih škola. U njemu bi se jednostavno govorilo o jezično zanimljivim temama i bio bi usmjeren širenju znanja o hrvatskome jeziku i podizanju jezične kulture učenika. Pri osmišljavanju časopisa i cijeloga niza priručnika namijenjenoga učenicima početnih razreda osnovne škole vodili smo se ovom mišlju: „Hrvatski jezik temeljni je predmet u osnovnim školama. Riječ je o nastavnome sadržaju koji je ujedno materinski jezik, ali i komunikacijska osnovica za druge predmete. Stoga je razumljivo da bi razvoj funkcionalne komunikacije u pozitivnome institucionalnome okruženju sa svrhom što boljšega i lakšega sporazumijevanja trebao biti središnji sadržaj programa učenja i poučavanja materinskoga jezika, a osobito ako je riječ o programima ranoga jezičnoga usvajanja.“ (Pavličević-Franić, 2008, str. 167).

Zaključak

Jedno je od temeljnih obilježja niza promjena u hrvatskome odgojno-obrazovnom sustavu (HNOS u osnovnoj školi, državna matura u srednjoj školi te bolonjski proces u visokome obrazovanju) napuštanje tradicionalnoga pristupa poučavanju i aktivno uključivanje učenika u proces obrazovanja. Kako bi se to ostvarilo, promiče se nastava usmjerena na učenika koja potiče logičko razmišljanje i kreativnost, razvija radne navike i vještine samostalnoga učenja. Takvo učenje znači prepoznavanje bitnoga u gradivu, razumijevanje smisla te razvijanje kritičkoga stava. Budući da se od učenika više ne traži puklo poznavanje pojmova, usvajanje naziva i teorijsko znanje, nego ovladavanje znanjem, za ostvarivanje takvoga ishoda potrebno je nastavu usmjeriti na razvoj komunikacijskih vještina, odnosno u nastavi hrvatskoga jezika na osposobljenost za praktičnu jezičnu uporabu. (Čubrić, 2015, str. 12). Upravo priručnici o kojim pišemo u ovome radu doprinose su takvu razumijevanju poučavanja te učenika nastoje učiniti aktivnim sudionikom obrazovnoga procesa. S obzirom na iskustva koja su autorice ovoga rada stekle kao članice povjerenstava za državnu maturu, recenzentice testova državne mature, savjetnice pri sastavljanju testova državne mature i autorice priručnika *Hrvatski na maturi* te dugogodišnjom suradnjom s prosvjetom na različitim razinama, smatramo da bi rječnik, pravopis, gramatika i savjetnik prilagođeni mlađoj osnovnoškolskoj dobi mogli postaviti dobar temelj za daljnje učenje hrvatskoga jezika, razvoj i nadograđivanje jezičnoga znanja. Ti su normativni priručnici važni i stoga što bi nužno bilo djecu najmlađe školske dobi postupno navikavati na dobro služenje standardnim jezikom, a također i služenje normativnim priručnicima te ih poučiti kako pronaći odgovore na jezične nedoumice. Osim toga, važno je imati na umu da „djeca mlađe školske dobi postupno, a ne odjednom, svladavaju razne zadatke vezane uz razvoj logičkoga mišljenje i spoznaje, a što je u izravnoj vezi i s razvojem jezične svijesti učenika te s razvojem njihove jezične kompetencije.“ (Pavličević-Franić, Gazdić-Alerić, Pešić-Ilijaš, 2008, str. 199).

Literatura

- Bežen, A. (2008). Rano učenje i poučavanje (hrvatskoga) jezika – posebno znanstveno područje. U Pavličević Franić, D. & Bežen, A. *Rano učenje hrvatskoga jezika 2*. (11 – 22). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Bežen, A. i Reberski, S. (2014). *Početo pisanje na hrvatskome jeziku. Priručnik uz Hrvatski pravopis*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Birtić i dr. (2012). *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Školska knjiga.
- Brozović, D., Hudeček, L. i Mihaljević, M. (2008). Odstupanje od leksikografskih načela u *Prvome školskom rječniku*. U Pavličević Franić, D. & Bežen, A. *Rano učenje hrvatskoga jezika 2*. (341 – 352). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Čilaš Šimpraga, A., Jojić, Lj. i Lewis, K. (2008). *Prvi školski rječnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Školska knjiga.
- Čubrić, M. (2014). Poredak padeža. *Hrvatski jezik 2(1)*. 12 – 13.
- Getting started: The assesment of Orthographic development*. /online/. Preuzeto 12.siječnja 2015. s <http://www.pearsonhighered.com/samplechapter/013223968X.pdf>.
- Effective Spelling Instruction. Teaching Children How to Spell. Helping Students Develop Spelling Skills*. /online/. Preuzeto 25. veljače 2015. s <http://www.righttrackreading.com/howtospell.html>.
- Hudeček, L. i Mihaljević, M. (2014). *Hrvatski na maturi*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (mrežno izdanje na matura.ihjj.hr)
- Hudeček, L. Mihaljević, M. (2008). Nazivi u školskom rječniku; *Studia Lexicographica 2*. 105 – 113.

- Hudeček, L., i Mihaljević, M. (2013). Pregled gramatike hrvatskoga jezika. U A. Bičanić *Pregled povijesti, gramatike i pravopisa hrvatskoga jezika*. (str. 127 – 383). Zagreb: Croatica.
- Hudeček, L., Mihaljević, M., i Vukojević, L. (2010). *Jezični savjeti*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje .
- Hudeček, L., Mihaljević, i M. Vukojević L. (ur.) (1999). *Hrvatski jezični savjetnik* Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine.
- Jozić i sur. (2013). *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. (mrežno izdanje na pravopis.hr)
- Kuharić, V. (2008). Jezično-likovni standardi u početnom čitanju i pisanju hrvatskoga jezika. U Pavličević Franić, D. i Bežen, A. *Rano učenje hrvatskoga jezika 2*. (79 – 98). Zagreb : Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Kuvač, J., i Cvikić, L. (2005). Dječji jezik između standarda i dijalekta. U Stolac, D., Ivanetić, N., Pritchard, B. (ur.) *Jezik u društvenoj interakciji*. Zbornik radova sa savjetovanja održanoga 16. i 17. svibnja u Opatiji. (str. 275 – 284). Zagreb – Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.
- Mihaljević, Š. (2014). Kako pisati nazive izvannastavnih aktivnosti. *Hrvatski jezik* 1(4). 32 – 34.
- Pavličević-Franić, D. (2006). Jezičnost i međujezičnost između sustava, podsustava i komunikacije; Lahor, časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik 1. 1 – 14.
- Pavličević-Franić, D. i Aladrović, K. (2008). Psiholingvističke i humanističke odrednice u nastavi hrvatskoga jezika. U Pavličević Franić, D. i Bežen, A. *Rano učenje hrvatskoga jezika 2*. (165 – 186). Zagreb : Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Pavličević-Franić, D, Gazdić-Alerić, T. i Pešić-Ilijaš, T. (2008). Utjecaj kognitivnoga razvoja na jezičnu kompetenciju učenika. U Pavličević Franić, D. i Bežen, A. *Rano učenje hrvatskoga jezika 2*. (187 – 200). Zagreb : Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Primary spelling inventory* /online/. Preuzeto 25. veljače 2015. s http://readingandwritingproject.com/public/themes/rwproject/resources/assessments/spelling_g/spelling_primary.pdf, <http://anwsu.org/reading%20resource/spelling.pdf>.

Child Language and Language Manuals for Children

The authors analyze the existing as well as planned manuals for children in the first four grades of elementary school. In the Institute of Croatian Language and Linguistics the *First School Dictionary* intended for the students from the 1st to the 4th grade of elementary school has been compiled. At the moment the work on the *Small Orthography Manual* is also in the final phase. There are plans for the compilation of a small grammar and a small dictionary of the most common mistakes as well as launching a small language journal for elementary school students. In the compilation of these manuals the starting point are textbooks and assigned reading books for the students in that age group as well as papers dealing with child language. While compiling such manuals one must take in to consideration a two-way influence: 1. these manuals must be adapted to children, their interests and their linguistic knowledge and 2. that the purpose of these manuals is to increase children linguistic knowledge and competence and to prepare children for the usage of language manuals for adults. While compiling such manuals one must sometimes depart from strict lexicographic principles, one must bear in mind that manuals have to be in accordance with language manuals for older students or adults and the standards of Croatian language on all language levels.

Key words: beginning language learning, Croatian language, orthographic manual, dictionary, grammar, dictionary of most common mistakes

